

Kracht en Doel der Politiek

Publicatie van de correspondentie tusschen het Centraal Comité der A.R. Partij en het Amersfoortsch Comité

Aan het Centraal Comité der
Anti-Revolutionaire Partij.

Hooggeachte Heeren,

Zooals U bekend zal zijn, werd te Amersfoort op 30 en 31 Maart en 1 April j.l. een „congres van gereformeerden“ gehouden „tot bezinning op hun politieke roeping“. Dit congres deed een aantal uitspraken; een gecorrigeerd afschrift van den tekst daarvan wordt bij dezen door ons ingesloten.

Overeenkomstig de sub 10 gedane uitspraak is aan het „werkcomité“, dat met de voorbereiding van dit (tweede) congres door het eerste was belast, verzocht, eenige personen aan te wijzen, die zich zouden wenden tot het Centraal Comité van de Anti-Revolutionaire Partij, met opdracht, zich met Uw Comité te verstaan over de in de conclusies genoemde bezwaren.

In zijn laatste vergadering heeft dit werkcomité ondergeteekenden aangewezen, zich tot Uw Comité te richten, ten einde een samenspreking tusschen U en de door het bovengenoemde Werkcomité daartoe aangewezen personen voor te bereiden.

Aan deze opdracht thans voldoende, mogen wij U bij dezen verzoeken, ons een onderhoud te willen toestaan; omtrent tijd en plaats laten wij een eventueel eerste voorstel gaarne aan Uw Comité over, zulks in de verwachting, dat U, indien U tot zulk een ontmoeting bereid zoudt zijn, den datum niet al te lang zult uitstellen.

Inmiddels met hoogachting,

Uw dienstwilligen:

(w. g.) K. SCHILDER,
(w. g.) C. VEENHOF.

Kampen, 26 Mei 1948.

SAMENKOMST VAN 14 JUNI 1948.

Aanwezig waren als Afgevaardigden van het Amersfoortsche Congres: P. Groen, Prof. B. Holwerda, Drs. H. M. Mulder, Prof. Dr. K. Schilder, H. C. Smit, Prof. C. Veenhof.

Op deze samenspreking werd aan het Moderamen van het Centraal Comité o.a. met nadruk het volgende opgemerkt: In de Antirevolutionaire Partij werken tot voor korten tijd velen samen, die als broeders, levende in de gemeenschap der heiligen, aan één Avondmaalstafel den dood des Heeren verkondigden. Sindsdien gingen velen van hen er toe over een groot aantal van hun medebroeders te beschuldigen van: het aanrichten van muiterij in de kerk; het verachten van het door God aan de kerkelijke vergaderingen verleende gezag; het scheuren van Christus' kerk; het breken van hun ambtseel; het overtreden van het 5e en 9e gebod; het verkondigen van valsche leer en zij riepen alle kerken op deze mannen, van wie zij zeiden en dagelijks blijven zeggen, dat ze bovenstaande zonden bedreven en bedrijven, niet meer te ontvangen als wettige ambtsdragers in Gods kerk. De letterlijke tekst van deze beschuldigingen werd ter vergadering voorgelezen. En daarna werd aan het Moderamen de vraag gesteld of het mogelijk en geoorloofd was, dat deze broeders voortaan zonder meer blijven samenwerken in den arbeid, welken Christus al zijn kinderen opdraagt? Anders gezegd: of mannen, die in den „kerkelijke sector“ van den strijd van Christus in de wereld en tegen de wereld als revolutionair werden weggevaagd zonder meer als trouwe dienstknechten van Christus kunnen worden erkend en gehandhaafd in den „politieke sector“ van denzelfden strijd onder denzelfden Christus?

De voorzitter beloofde zoo spoedig mogelijk na 7 Juli het antwoord van het Centraal Comité op deze vraag aan de afgevaardigden van het Amersfoortsche congres te doen toekomen.

CENTRAAL COMITÉ VAN ANTIREVOL. KIESVEREENIGINGEN.

's-GRAVENHAGE, 13 September 1948.

Aan de Heren Prof. Dr. K. SCHILDER o.s.
Vloeddijk 14, KAMPEN.

Zeer geachte Heren,

Tengevolge van de vele politieke werkzaamheden in de laatste maanden en van de noodzakelijkheid van enige rust, kan eerst thans worden teruggekomen op de samenspreking, welke tusschen U en ons heeft plaats gehad op 14 Juni l.l.

Aan het slot van deze bespreking heeft ondergeteekende verklaard, dat het Moderamen bereid was zijn gemotiveerd en weloverwogen oordeel over een der belangrijkste punten, rakende de conclusies 5 tot en met 7 van het Amersfoortsche Congres, schriftelijk aan U mede te delen.

Toen wij, om aan die bereidverklaring gevolg te kunnen geven, nog eens nauwkeurig het besprokene in onze conferentie overwogen, is gebleken, dat het uitermate moeilijk moet worden geacht reeds thans dit oordeel te geven, omdat er verschil van inzicht schijnt te zijn tusschen U en ons over de betekenis en strekking van de conclusies van het bovengenoemde Congres. Dit verschil betreft enigermate de conclusies 3 en 4, maar vooral de conclusies 5 tot en met 7.

Aangezien wij gaarne, zo enigszins mogelijk, elk misverstand willen helpen voorkomen, of, indien er misverstand is, dit voorzover het aan ons staat, willen uit den weg ruimen, schijnt het van het grootste belang voor de verdere en nadere behandeling van deze zaak, dat vaststaat, wat naar Uw oordeel betekenis en strekking van deze conclusies is en wat zou moeten geschieden om tot de door U noodzakelijk geachte opheldering in de situatie te geraken.

Daarom verzoeken wij U beleefd concreet te willen aangeven wat dient te worden gedaan. Liefst zagen wij dit in dezen vorm geschieden, dat U aangaaf wat zou moeten worden verklaard, uitgesproken, e.g. besloten ten aanzien van bovengenoemde conclusies.

Het Moderamen zal dan met bekwamen spoed zijn standpunt bepalen en dit U doen kennen.

Vertrouwende, dat U, in het belang van de goede zaak en haar goede behandeling, dienovereenkomstig zult willen handelen, verblijven wij, U bij voorbaat dankend, met hoogachting en beleefde groeten,

Voor het Moderamen van het Centraal Comité:
(w.g.) J. SCHOUTEN.

P.S. In de vergadering van het Centraal Comité van Antirevolutionaire Kiesverenigingen, gehouden op 10 September j.l., hebben wij dit Comité mededeling gedaan van onze samenspreking en den stand van zaken.

CENTRAAL COMITÉ VAN ANTIREVOL. KIESVEREENIGINGEN.

's-GRAVENHAGE, 28 Dec. 1948.

Den Hooggeleerden Heer Prof. K. Schilder,
Vloeddijk 14, Kampen.

Hooggeleerde Heer,

Ingevolge het telefonisch gesprek tusschen U en den heer J. Schouten, den voorzitter van het Centraal Comité, deel ik U op verzoek van laatstgenoemde beleefd mede, dat het Moderamen van het Centraal Comité in zijn gisteren gehouden vergadering besloten heeft het Centraal Comité te doen bijeenkomen op Woensdag 12 Januari 1949.

Met hoogachting en beleefde groeten,

Voor het Moderamen, de Adjunct-Secretaris:
(w.g.) R. GOSKER.

Aan het Centraal Comité der Antirevolutionaire
Partij te Den Haag.

Hooggeachte Heeren,

In antwoord op den brief d.d. 13 September '48, dien wij van U mochten ontvangen, en in aansluiting aan Uw daarna gevolgden brief van 28 December '48, mogen wij het volgende onder Uwe aandacht brengen.

In het onderhoud, dat d.d. 14 Juni '48 tusschen Uw moderamen en ons heeft plaats gehad, werd Uwerzijds aanvankelijk de stellige meening uitgesproken, dat de Anti-Revolutionaire Partij als politieke partij zich niet mocht en niet kon uitspreken over direct en zuiver kerkelijke handelingen, ook niet, wanneer deze binnen den kring dergenen, die jarenlang in overgrote meerderheid uit principieel aandrang zich hadden verenigd in en tot politieke beginselstudie en daarmee overeenkomenden politiek arbeid, een theoretisch en ethisch conflict aan het licht hadden gebracht van zoodanigen omvang en diepte, dat het samengaan op welk terrein ook van principieel arbeid voor en in het Koninkrijk Gods er door verhindert en steeds meer onbereikbaar gemaakt wordt.

Deze Uwe zienswijze was trouwens ook in stellige adviezen, die de Voorzitter van het Centraal Comité

aan Kiesverenigingen gegeven had, tot uitdrukking gebracht, en werd ook nadien tot op den huidigen dag door onderscheidene Kiesverenigingen practisch gevolgd bij officieel besluit.

In bedoeld onderhoud is onzerzijds opgemerkt, dat de U bekende Amersfoortsche conclusies voor ons een onverbreekelijke eenheid vormden. Daaruit concludeerden wij in Uw bijzijn, dat wij in een eventuele studiecommissie terzake van theoretische bezwaren tegen het Anti-Revolutionaire beginselprogramma geen zitting zouden kunnen nemen, indien dit ethische conflict niet weggenomen werd.

Tenslotte werd daarop Uwerzijds de toezegging gedaan, dat binnen korten termijn ons schriftelijk zou worden medegedeeld, wat na rijp beraad Uw definitieve beslissing zou zijn betreffende de vraag, of de door ons aangewezen kerkelijke handelingen, gezien haar ernstige gevolgen, en onder het aspect van deze gevolgen, door de Anti-Revolutionaire partijinstanties konden worden aan de orde gesteld en behandeld, ja dan neen.

In stee van zulk een bondig antwoord op de gestelde vraag kwam nu Uwerzijds in den brief van 13 September '48 het verzoek tot ons, schriftelijk aan te geven, welke concrete handelingen onzerzijds van de Anti-Revolutionaire Partij dan wel werden verlangd.

Het moge ons vergund zijn op te merken:

a. dat dit niet het ons toegezegde antwoord was;
b. dat onzerzijds in bovenbedoeld mondeling onderhoud reeds in groote trekken aangegeven was, welke mogelijkheden wij in dezen zagen; en

c. dat nadere schriftelijke detaillering onzerzijds geen zin kan hebben, indien de Uwerzijds aanvankelijk uitgesproken zienswijze, welke ook in bondige adviezen neergelegd is, en in partijverband tot uitgangspunt voor het interne partijleven genomen is en wordt, de Uwe blijft.

Wij meenen dus U te moeten verzoeken, alsnog, en dit vóór 15 Februari '49, ons op de mondeling U gestelde en hierboven wederom geformuleerde vraag Uw definitief categorisch antwoord te geven.

Ten overvloede herhalen wij wat reeds mondeling U gezegd is:

dat tegen ons door of namens een Generale Synode de zwaarste beschuldigingen zijn uitgesproken, waarvan de tekst U werd voorgelezen en sindsdien onder Uw oogen is neergelegd;¹⁾

¹⁾ Wij zenden U bij dezen voor het eerst of bij vernieuwing toe:

1. de conclusies van het Congres te Amersfoort;
2. de brochure „Kracht en doel der politiek“;
3. een samenvatting van de officieel uitgesproken beschuldigingen.

Deze samenvatting van de officieel uitgesproken beschuldigingen luidde als volgt:

Den geschorsten werd o.a. ten laaste gelegd het verichten van wat „in wezen „mouterij in de Kerken“ is (Schrijven van de Synode aan de kerken, d.d. 25 Febr. 1944, Acta p. 361) en het bedrijven van „de in art. 80 K.O. genoemde zonde van scheurmaken“ en van „wat in ons Avondmaalsformulier wordt omschreven als het begeeren aan te richten van „tweedracht, sekten en muiterij in de kerken“ (Toelichting op het Synode-besluit tot schorsing van Prof. Dr. K. Schilder, p. 18).

Hun daden werden aangemerkt als „tweedracht, sekten en muiterij“. De Synode constateerde „welbewust“ bij hen „de grove zonde van openbare scheurmaken en openlijke verachting der kerkelijke orde“ (Toelichting op het Synode-besluit enz., p. 33).

Zij gingen zich te buiten aan het „aanrichten van scheuring en tweedracht in de Kerken“ en het „overtreden van het 5e en 9e gebod“ (Acta art. 518, schorsing Prof. Greijdanus).

Zij maakten zich schuldig aan het „leeren van valsche leer en het bedrijven van openbare scheurmaken“ (Schorsingsvonnis Ds H. Veltman, zie Ref. 27 Oct. 1945).

Zij verstoorde „de door Christus gewilde goede kerkelijke orde“, ondermijnde „het door den Koning der Kerk aan de meerdere vergaderingen verleende gezag“ en hielden zich niet aan de „in het onderteekeningformulier“ „afgelegde belofte“ (Schorsing Ds Doekes, zie Ref. 19 Juli 1945).

In de door de Synode van 1944 aan de kerken gerichte — niet in haar Acta opgenomen — brief van 25 Augustus van dat jaar, sprak zij „haar diepe droefheid en haar ernstige verontwaardiging“ uit over de „oppositie“ in de kerken, „welke zij als revolutionair moet kenmerken en veroordeelen“. En zij wakte de kerken op „de door of namens deze Synode geschorste of ontzette ambtsdragers“ niet te „erkennen en wederom te ontvangen als wettige ambtsdragers in Gods kerk“.

dat wij van oordeel zijn, dat iedereen, die studie maakt van de officiële stukken, zonder eenige moeite constateert kan, dat de rapporten, op grond waarvan vele figuren, die voor de leiding van het christelijk leven in Nederland hun krachten hadden ingezet, zijn gestooten uit de plaats, vanwaar zij aan dat leven leiding konden geven, wemelen van tegenstrijdigheden en dus als voos en onzedelijk geoordeeld zijn;

dat aan ons als eisch Gods gesteld is, wat nadien tegenover anderen geen oogenblik is gehandhaafd;

dat bindingen, die op straffe van ambtelijke uitsluiting ons opgelegd zijn, later veranderd zijn, zonder dat hierover schuld beleden werd;

dat de wijze, waarop enkele Hoogleraren en vele andere ambtsdragers bejegend zijn, spot met de eenvoudigste rechtsregelen, en dat ze dus een rechtstreeksche blamage betekenen voor elk betrokken christelijk samenlevingsverband;

en dat het nog steeds verdergaand sollen met de waarheid en het recht Gods en met onze plaats in het Koninkrijk der Hemelen, in het camoufleren van de in geding zijnde feiten en het saboteeren der eigenlijke rechtsgedingen, ook in zijn nieuwste vormen, ons niet weerzin vervult.

Ook een politieke partij, waarvan de eene groep de andere bejegt op een wijze, die aan alle broederschap gespeend is en blijft, en met Gods recht den spot drijft, is ten doode gedoemd. En het benaamt ons, dat dit ethisch conflict — zooals in de historie steeds het gevolg geweest is — wordt vergezeld van een ontstellende afbuiging naar links, niet alleen in de kerkelijke samenleving, welke zich thans van ons bevrijd weet, maar ook aan de Vrije Universiteit en in geschriften van toonaangevende auteurs der Anti-Revolutionaire Partij.

Inmiddels verblijven wij met hoogachting,

(w.g.) H. M. MULDER.

C. DE JONG.

H. HOEK.

C. VEENHOF.

K. SCHILDER.

A. ZIJLSTRA.

P. GROEN.

J. MEULINK.

K. SMIT.

P. DEDDENS.

B. HOLWERDA.

W. G. BEEFTINK.

D. VOS.

Kampen, 10 Januari 1949.

CENTRAAL COMITÉ VAN ANTIREVOL. KIESVEREENIGINGEN.

's-GRAVENHAGE, 11 Maart 1949.

Aan de Heren Prof. Dr K. Schilder c.s.
Vloedijk 14, Kampen.

Hooggeachte Heren,

In antwoord op Uw brief d.d. 10 Januari l.l. en in samenhang met Uw brief d.d. 26 Mei 1948, en de bespreking van U met ons Moderamen op 14 Juni 1948, mogen wij U het volgende mededelen.

De brief d.d. 26 Mei 1948, ontvangen op 1 Juni d.v., waarin U een onderhoud verzocht met ons Comité, is op 10 Juni 1948 beantwoord met een brief van het Moderamen van ons Comité, waarin U werd uitgenodigd voor een bespreking met het Moderamen op 14 Juni d.v. Deze bespreking vond op den genoemden datum plaats. Van Uw zijde waren daarbij tegenwoordig de Heren: Prof. Dr K. Schilder, Prof. C. Veenhof, Prof. B. Holwerda, P. Groen, H. C. Smit en Drs H. M. Mulder.

Ter inleiding daarvan werd door den Voorzitter van ons Comité namens het Moderamen verklaard:

1e. Dat met de strekking van de conclusiën 1 en 2 van het „Amersfoortse Congres“, gehouden van 30 Maart—1 April 1948, instemming werd betuigd. Een bezwaar tegen het slot van de tweede conclusie — „..... de Anti-Revolutionaire Partij, welke ons, gezien haar verleden, steeds het naast stond“ — werd weggenomen, door de verklaring Uwerzijds, dat deze woorden waren gekozen in verband met de omstandigheid, dat aan het genoemde Congres deelnamen één of meer personen, die reeds sinds geruimen tijd niet meer behoorden tot de A.R. Partij;

2e. Dat het bereid was aan ons Comité voor te stellen een commissie te benoemen, welke de bezwaren, aangegeven in de conclusiën 3 en 4 van het genoemde Congres, in onderzoek zou nemen en daaromtrent advies zou uitbrengen aan ons Comité;

3e. Dat omtrent het in de conclusiën 5 tot en met 7 van het genoemde Congres omschreven — behoudens hetgeen daaruit reeds is vermeld in de conclusiën 3 en 4 — geen oordeel door de partij of haar organen kan worden uitgesproken, aangezien dit alleen mogelijk zou zijn, wanneer de leeruitspraken en tuchtbesluiten van de Synoden der Gereformeerde Kerken van 1942 en volgende jaren en de kerkelijke handelingen van Gereformeerde Kerken, in behandeling werden genomen en daaromtrent een uitspraak werd gedaan, waartoe een politieke partij niet gerechtigd is. Alleen een leeruitspraak van een kerkelijke gemeenschap, handelende over het staatsleven en de staatkunde, zou aanleiding kunnen geven tot de overweging van de vraag, of het noodzakelijk is, dat de politieke partij haar gevoelens daarover kenbaar maakt;

4e. Dat allen, die de Anti-Revolutionaire beginselen zijn toegedaan, ongeacht tot welke kerkelijke gemeenschap zij behoren, lid ener Anti-Revolutionaire kiesvereniging kunnen zijn en als zodanig in volle rechten worden aanvaard;

5e. Dat op organisatorische gronden het standpunt zou mogen worden ingenomen, dat met het werkc Comité uit het „Amersfoortse Congres“ geen besprekingen kunnen worden gevoerd, aangezien dit niet is een der organen van de partij, maar dat daarvan is afgezien ter wille van de bevordering van goede verhoudingen.

Uit de gedachtenwisseling, welke daarop is gevolgd, is gebleken:

a. Dat U geen behoefte gevoelt aan een studiecommissie inzake de bezwaren tegen het program van beginselen onzer partij, maar dat U bereid waart Uw gravamina tegen dit program aanhangig te maken, daarvoor het bewijs of de bewijzen te geven, waarop ons Comité, eventueel de partij, van antwoord zou dienen;

b. Dat U van opinie waart niet te hebben gevraagd een oordeel over de kerkelijke aangelegenheden, aangezien het Uw gevoelens was, dat de politieke partij als zodanig daarover geen uitspraak kan doen, maar wel een oordeel over het ethisch conflict en de ethische crisis, welke een gevolg zijn van de leeruitspraken en tuchtbesluiten van de Synoden der Gereformeerde Kerken van 1942 en volgende jaren enz., wij deze de partij wel degelijk raken en haar niet onverschillig mogen laten;

c. Dat de conclusiën van het „Amersfoortse Congres“ als een onverbreekelijke eenheid moeten worden gezien en dat, wanneer het ethische conflict niet werd weggenomen, van Uw zijde geen zitting zou kunnen worden genomen in een studiecommissie ter zake van bezwaren tegen het beginselprogramma onzer partij, nog daargelaten de bezwaren, welke overigens tegen zulk een commissie zouden kunnen bestaan.

Tenslotte werd de samenspreking hiernede geëindigd: U zoudt ons wegens overwegen hetgeen van de zijde van ons Moderamen was gezegd inzake de conclusiën 3 en 4 en het Moderamen zou, zo spoedig mogelijk na de verkiezingen, zijn oordeel geven over de conclusiën 5 tot en met 7.

Toen het Moderamen zich tot dit laatste zette, stuitte het op een ernstige moeilijkheid. Er was bij nadere overweging, objectief genomen, geen eenheid van zienswijze tussen U en het Moderamen omtrent de strekking en de betekenis van de conclusiën voornoemd (n.l. 5 tot en met 7). Het Moderamen meende, dat daarin werd gevraagd, dat de partij zich zou uitspreken over de leeruitspraken en tuchtbesluiten van de Synoden der Gereformeerde Kerken van 1942 en volgende jaren enz., alsmede over de gevolgen daarvan. U waart van gevoelen, dat tussen het een en het ander moest worden onderscheiden en dat een uitspraak over het ethisch conflict niet impliceerde een uitspraak over kerkelijke aangelegenheden. Teneinde, zo enigszins mogelijk, te voorkomen, dat er misverstand zou rijzen, achtte het Moderamen het wenselijk, zoal niet noodzakelijk, U te verzoeken Uw oordeel te geven over betekenis en strekking van de conclusiën 5 tot en met 7 en over hetgeen concreet zou moeten geschieden om tot de door U noodzakelijk geachte opheldering in de situatie te geraken. Daardoor zou immers komen vast te staan Uw zienswijze omtrent hetgeen door de partij zou dienen te worden gedaan. Vandaar dat ons Moderamen U den brief schreef van 13 September 1948. Wij stellen het op prijs te verklaren, dat wij hiernede onze instemming hebben betuigd.

Zeer tot ons leedwezen hebt U gemeend aan dit verzoek geen gevolg te moeten geven. Tot ons leedwezen, omdat wij van gevoelen zijn, dat het voor ons definitief antwoord aan U van zeer grote betekenis zou zijn, dat van Uw zijde concreet werd aangegeven, wat onze partij zou behoren te doen om het ethisch conflict weg te nemen. Nu blijft de mogelijkheid bestaan, dat wij U op dit belangrijke punt misverstaan. Echter, wij moeten ons, hoewel node, bij Uw houding neerleggen en ons, zonder nadere concrete voorlichting Uwerzijds, afvragen, wat de conclusiën 5 tot en met 7 van het „Amersfoortse Congres“, in het licht van de besprekingen tussen U en ons Moderamen van 14 Juni 1948 en van Uw brief van 10 Januari l.l. vorderen.

Intussen — dit veroorloven wij ons hierna toe te voegen — al waart U niet bereid aan dit verzoek van ons Moderamen te voldoen, bevat Uw brief van 10 Januari l.l. toch wel enkele uitlatingen met betrekking tot hetgeen U is verzocht, waartuit praktisch voortvloeit, dat onze partij kerkelijke zaken in behandeling moet nemen. Wij geven daarover in het onderstaande onze mening.

Na rustige, nadere overweging is ons Comité van gevoelen, dat onze partij als zodanig, het Moderamen van ons Comité, of ons Comité zelve, geen oordeel uitspreken mogen over de leeruitspraken en de tuchtbesluiten van de Synoden der Gereformeerde Kerken van 1942 en volgende jaren enz. Dit is ook voorheen nimmer gedaan, noch ten aanzien van kerkelijke aangelegenheden van de Gereformeerde Kerken, noch van die van andere kerkgemeenschappen. Onze partij was en is niet de partij van een bepaalde kerkgemeenschap, noch een kerkelijke partij. Zij is van meet af een politieke, wil men een staatkundige partij, welke haar arbeidsveld dienovereenkomstig beperkt ziet en beperkt heeft tot politieke aangelegenheden. In al de jaren van haar bestaan heeft zij geen enkel besluit genomen over kerkelijke conflicten of kerkelijke zaken, hoe belangrijk en ingrijpend deze ook zijn geweest. Genoemd mogen worden: De Doleantie van 1886, hetgeen in het kerkelijk leven heeft plaats gevonden in 1892, de zaak Dr J. B. Netelenbos, die van Dr J. G. Geelkerken c.s., en de gang van zaken in de Nederlands Hervormde Kerk na de bevrijding van ons vaderland. Zij onthield zich daarvan, niet omdat haar leden tot verschillende kerkgemeenschappen behoorden en behoren — dus om opportunistische redenen — maar omdat zij meende daartoe niet bevoegd te zijn. Kerkelijke aangelegenheden behoren in de daartoe bevoegde kerkelijke organen te worden behandeld. Aan onze partij komt de behandeling van deze aangelegenheden niet toe. Zij is alleen gerechtigd omtrent politieke zaken oordelen te geven en uitspraken te doen.

Wat door U is genoemd het ethisch conflict en de ethische crisis, kan naar onze overtuiging niet los worden gemaakt van de leeruitspraken en tuchtbesluiten en zeker niet in dezen zin, dat over het ethisch conflict een oordeel kan worden gegeven, zonder tevens te oordelen over kerkelijke handelingen. Reeds aanstonds blijkt uit Uw laatste brief, die van 10 Januari l.l., duidelijk, dat het een en het ander voor U zo nauw samenhangt, dat door U de

vraag, waarop U antwoord verlangt, als volgt is geformuleerd: „Of de door ons aangewezen kerkelijke handelingen, gezien haar ernstige gevolgen en onder het aspect van deze gevolgen, door de Antirevolutionaire Partij-instanties konden worden aan de orde gesteld en behandeld, ja dan neen“.

Door ons behoort in dit geval antwoord te worden gegeven op de vraag, of naar ons gevoelen voor degenen, op wie de genoemde leeruitspraken en tuchtbesluiten betrekking hebben, consequenties voortvloeien of door hen dienen te worden getrokken ten opzichte van hun relatie tot onze partij. Ons antwoord daarop luidt: neen. Voorzoveel dit nog nodig mocht zijn, verklaren wij unaniem, dat in volle rechten tot onze partij kunnen behoren allen, die grondslag en doel daarvan aanvaarden en die, wanneer zij een gravamen of gravamina hebben, bereid zijn dit of deze aanhangig te maken en er aan mede te werken, dat de behandeling daarvan en de beslissing daaromtrent op ordelijke wijze kunnen plaats hebben. Blijken de besprekingen van 14 Juni l.l. en Uw brief van 10 Januari l.l. acht U dit antwoord, althans voor de kerkelijk Gereformeerden onder ons, in strijd met de kerkelijke handelingen van de Synoden der Gereformeerde Kerken van 1942 en volgende jaren enz., en mitsdien een bestendiging van het ethisch conflict en de ethische crisis. Tegen dit standpunt moeten wij ons als Centraal Comité met den grootsten ernst keren, al kunnen wij ons om de bovenaangegeven redenen, niet in een beoordeling van de kerkelijke handelingen begeven. Ons antwoord op de in den aanhef van deze alinea geformuleerde vraag is even oprecht als beslist.

Hierna veroorloven wij ons toe te voegen, dat onze houding niet voortvloeit uit onverschilligheid voor of bagatellisering van het kerkelijk conflict. Integendeel, dit conflict heeft ons leed gedaan en doet ons leed en is voor ons allen een oorzaak van smart, aangezien wij van harte begeren, dat allen, die behoren tot de Gereformeerde gezindte — een woord van Groen van Prinsterer — één en eensgezind optreden: kerkelijk, politiek, maatschappelijk enz., en wij de verdeeldheid van deze gezindte een diep betreurenswaardig verschijnsel achten, dat ons allen tot verootmoediging moet voeren en tot een biddende werkzaamheid ter bevordering van de eenheid in Schriftuurlijken zin.

Ook daarom dringen wij er bij U met de meeste klem op aan uit de kerkelijke handelingen en het kerkelijk conflict niet de gevolgtrekking te maken, dat samengaan op politiek gebied onmogelijk is.

Moge de overweging van ons antwoord, door de genade Gods, leiden tot bevordering van een eensgezind staatkundig optreden van allen, die met Groen van Prinsterer in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift tegenover het beginsel der Revolutie stellen het Evangelie.

Gaarne verklaren wij ons tot nadere bespreking bereid. Met nadruk verklaren wij nogmaals, dat, wanneer door U een concreet en welomschreven middel wordt aangegeven, waardoor, zonder dat in 'n beoordeling van kerkelijke zaken en kerkelijke handelingen zou moeten worden getreden de moeilijkheden door U samengevat in de woorden „ethisch conflict“, zouden kunnen worden weggenomen, dit door ons met den grootsten ernst zal worden overwogen.

In afwachting van Uw antwoord verblijven wij,

met hoogachting en beleefde groeten

Voor het Centraal Comité

De voorzitter: (w.g.) J. SCHOUTEN.

De secretaris: (w.g.) Ir H. VAN RIESSEN.

Kampen, 26 April 1949.

Aan het Centraal Comité van
Antirevolutionaire Kiesverenigingen
te 's-Gravenhage.

Hooggeachte Heeren,

In antwoord op Uw brief van 11 Maart 1949, en ter afsluiting van de tusschen U en ons gevoerde correspondentie, brengen wij het volgende onder Uw aandacht.

A. Ingaande op enkele details van Uw bovenbedoelden brief merken we ter afsnijding van blijvend misverstand dit op:

1) Naar onze meening is Uw weergave, sub 1, van de daar bedoelde onzerzijds gegeven verklaring onvolledig. In het onderhoud dat wij met Uw moderamen hadden op 14 Juni 1948 is onzerzijds erop gewezen, dat het te Amersfoort gehouden congres van gereformeerden 'n congres van gereformeerden was, en niet van leden eener politieke partij. We herinnerden U eraan, dat „De Gereformeerde Kerken in Nederland“ in het jaar 1944 geenszins geacht konden worden uitsluitend zulke leden te hebben, of te willen hebben, die bij één bepaalde politieke partij waren aangesloten. Tot deze kerken behoorden tot op dat oogenblik ook wel aangesloten bij andere politieke partijen; gelijk onder degenen, die thans, na 1944, tegenover ons staan in de verzekering, dat zij „De Gereformeerde Kerken in Nederland“ zijn, leden van de Staatkundige Gereformeerde Partij, of van de Partij van den Arbeid zijn. Toen degenen, die in en na 1944 zich, door trouw te blijven aan Confessie en Kerkenordering, wederom kerkelijk verbonden zagen in de gemeenschappelijke vrijmaking van met name aangewezen openbare kerkelijke zonden en ongoddelijke besluiten, wisten zij, dat geen politieke doch kerkelijke keur was aangelegd bij het elkander weer willen en mogen en moeten ontmoeten. Van te voren stond dus vast, en moest ook vaststaan, dat een zonder eenige nadere bepaling dan die der evenbedoelde vrijmaking van kerkelijke zonden bijengeroepen congres nimmer zou kunnen of mogen verklaren, dat alle con-